

Маргарита
НОВОВИЦЫНА

Астыннарбат түмүктөр

(Бүтүүтө, Иппин I стр көр).

Агардас үүт сыта намы-
лардан оройуон хааа-
ыстыбалара отчуоттуур
нэмнэ 13 мол. 329 тын.
солк. сүтүрдилэр. Тутта-
рылар сүөһү орто ыһаа-
нына—284 кг, оттон урут
сүөһүнү уотууга оройуон-
на, республикада биер
бастааннан ысыгыт Су-
буруускай аатынан табаа-
рыстыбада 265, Хадаар,
Чакыр хаааыстыбалары-
гар 268—296 кг үрдэбэ-
тэ. Хата, урукку өртүгөр
оччо бачча үтөлүбөтөх
Волугурга уонна Соло-
вьевка үрдүн буолла, ту-
һаныаанынан 320 уонна
325 кг.

Сүөһүнү сизмэлээһини,
буоһатыы адыс дьаалаты-
нан барда. Искусственинай
сизмэлээһинин күн бү-
гүн 890 ыһах хабалына.
Сүөһү коньүүнүн өлүүтө
тохтообот.

Дьэ, маньык дуона
суох бордунуусууһа ыла
олорон республикада, пра-
вительствода аны төһө-
хачча үүтү, эти туттара-
быт дьээн мэтиэһээн су-
да, үн-харчы көрдөһүүтү?
—дир улуус баһылыга Н.
С. Сивцев.

Былал оройуон кысты-
гы 24 тын. тонна оттоох
көрүстэ, нормовой баланса
тахсара да уустугурда.
Итэһини өбөрүнарга, аты-
тын, тизилитин уйунарга
улахан ороскуоттары көр-
сөрү олорон улуус тө-
лүөхтөөх нэмэ 2 млрд.
солк. лаппа табыста. Бу
суда улахан анара тиз-
лэр-танар үлэлэргэ төлө-
нө.

Капитальной тутуу
бонпууостарын, сүрүн-
исон, биер кини—управ-
ление быһаарар. Быды-
рылыгынан социальнай-
культурнай объектары
тутуу хайысхата ылыл-
лыбыта. Онон улуус ин-
ингөр таас оскуола, Ди-
рингэ агрошкола итэти-

нэ сорох нэһиликтэргэ
кыра комплекстаах ос-
куолалар тутулаллар.
Быдырынан тутуу-
лара ситерил-
либэтэх бааныыктар,
культурнай - спортнинай
комплекттар эмиз үбүлэ-
нэлэр. Үгүс үлэ котель-
найдары убадас оттонна
кылларинга ытыллар.
Сир өңөһүүтэ, уулааһын
курааны утары охсүһүү
бонпууостара, бытааныык
да буоллар, сыбардыл-
лар. Чааһынай дьыалэри
тутуу государтвонон үбү-
лэнэр программата өңө-
һуллан сайдар.

Мантан да көстөрүнөн,
тутуу хайысхата ордун-
дьон, нэһиликанын нити-
риэһин учуоттуур курдук.
Оттон тыа хаааыстыба-
тын салаатыгар 13 объект
тутууга киирэр. Тутуу хас
да ханаалынан үбүлөнөр.
Үгүс өртө улуус дьаал-
татык көпүтүлүбүт тутуу-
га управлениетийан үбү-
лэнэр. Мань сүргэ Тыа
хаааыстыбатын минис-
терствотийан, атын салаа
ведомстволарынан үбүлэ-
һин эмиз өңөһүлэр.

Сыл тоҕус ыһыгар кини-
нэммит капиталнай угуу
суотугар 1107,8 мол.
солк. туһанылына. Ити
иниттэн 204,2 мол. солк.
олөхтөөх бюджеттан. Дьэ
маньаха үбү туһаныы мол-
тох. Социальной хайысха-
лаах, туруорсан ылыыт ту-
тууларбытыгар улуус дьа-
лалтатынан көрүлүбүт
үн агарыттан эрэ ордуга
туһанылына. Котельнай-
дары убадас оттонна кил-
лэрингэ «Сир бана» 105
мол. солк. көрбүтүттан 46
мол. солк. эрэ ороскуот-
танна. Барыта 9 котель-
найга 4 бөдөрөтчит үлэ-
лиир. Мындаадайыга неф-
тебаза документацията са-
лга киирэ сатыыр. Болто-
го котельнайыгар, Ха-
даар бааныыгар үлэ бар-
бат. Быыл үлэһэ кини-
риэхтээх 4 арыы сыахта-

рыттан 2-тэ бүтэ, Төрдүө-
йах пилорамы тутуула са-
тыыр, үтөлүбөт. Мэл-
дэхси, Барэ суоллары-
гар үлэ тоҕуна. Сир өңө-
һүүтүгар Азия унүор үлэ
барбата. Суолу тутар өрө-
мүөнүүр хозрасчетнай
учаастанна карьер өңө-
һулуохтаага хаалла. Нэ-
һиликтэргэ: Мугудайга,
Улахан Күөлгэ, Хайах
сымака баар тутуу биригэ-
дэлэргэ ыһылынылар. Ту-
тар-танар таритталар үлэ-
лэрэ үтөлүбөт. Ити ба-
рыта—үксүгэр байа та-
рээһинэ сатабайыттан.
Тыһын суолталаах уу да
бонпууоһугар ыһылыыны
баара көстүбөт. Маралаа-
йы, Диринг, Мындаадайы
уу хааанар объектары
тутууга сыбарылыы суох.
Чааһынайдар дьээнн тут-
тунууларыгар ылар үбү-
лэһиннэрэ контуруоллам-
мат. Холобур, Маралаа-
йыга итинник үбүлэһини
ылбыттартан 8-лара ак-
наастабыттар. Эмиз бу
сыалга «Сир баһы» суу-
латын ыларга Чакыртан,
Мындаадайыттан уонна
Туойттан биридин сайа-
былынына киирбит. Уоп-
сайынан, чааһынай дьыалэ-
ри туттарга ссуда көр-
дүүр дьону тутуу управ-
лениета нэһиликтэринин
бирдин испиниэтиир, бу
үлэни кини сүрүнүүр, от-
тон туһанылытын мизтэһэ
олөхтөөх салааталар сити-
хото контуруоллаһаттар.

Почта, сибээс үлэ-
тэ. Былларын курдук, оро-
йуонига сибээс үлэ-
уонна федеральной почто-
вой сибээс дьээн кини та-
ригтэ үксээтэ. Олор на-
чалыктара В. Е. Ефре-
мов уонна А. А. Оконеш-
ников информациялар
урунуктуу буолла, сүрүн-
нээн, Мэлдэхсигэ, Дирин-
гэ линия сангардылыбы-
та, кабель олордуллубута,
улуус кининизэри ардаа
дирэбизэһэ АТС толору
көйрбөтэ эридыстэһини-
лэр. Онон ураты сибээс
үлэла сангездэһэ суох
курдук. Салгыы «кабель
эриннэрэн баран биэрбэ-
тыгыт, АТС-ы булбатыгыт.

таритталар көмөлөспөк-
күт», дьэнтэн ырааппат
капитал турда, оҕуолба
тохтобута суулаһубута, ма-
тырынааһы булууга-та-
лыыта сыана ыараабыта
аабылына, 100 метр сир-
гэ кабель ыһаллан киир-
бөтэ умнулуубанна сана-
тылына. Федеральной
почтовой сибээс үлэтигар
пенсияны хайдах, кини
ханьык механизмынан
таргатырын бонпууоһа
турда. Бу өңө биер сү-
рүн көрүмүттан 71 мол.
солк. дохуоту ыһалларим-
миттар. Оттон бүгүн поч-
таны таргатыыга, почта-
лыоннар штаттарын кө-
рүүтэ көмө көрдөһүлэр.
Чуолаан, Хадаар, Толоон
курдук кырыы участан-
тарга бу штаттар сарбыл-
лар туруутаахтар, таритэ
итинник кырыы участан-
тары лаага почталыонунан
хааччылар кыага суох
эбит. Оттон Хадаарга, Уор-
дага почталыон хааан
да наада Манна бөйөтэ
600-чөөгө кини олоһор.

«Алма-Даймонд» акцио-
нернай общество билитин
«Алма Падани-Даймонд»
кыстыгыс акциятын иккис
таһаарытын таргатар, ол
кытыгыстаах улуустарга
чэпчэтилээх. Общество
генеральной директора Т.
В. Носа, итинн саһатан
туран, биридинлэри 10-нуу
тын солк. 4350 акция тү-
нүтилэригар нэһиликтэр
дьаалталара түргэн та-
рээһин үлэни ытталлары-
гар, дьэнтэ өйдөтөллөрү-
гар субалаата. Ол ыһаллы-
батадына, акциялар ханна
бадарар хамадыкы бата-
рыллыахтара. Бастагы ак-
цияттан улуус 170-ну ту-
һамыта. Бу—республи-
кабыт сирин баайыттан
тининнэр биер сүрүн суол-
бут. Генеральной дирек-
тор итинн таһынан, сү-
лүөхкэ турар көмгэ хан-
нык ыарааттар баалла-
рын ырыһаакка турар,
туох саалааһынаахтары-
гар тохтоото. Чуолаан, за-
водна жөһүлүннэй сыах
аһылларын, онно күндү
металлартан, көмүстөн
өңөһүктарга ыһыахтары

инитиннэрдэ.
Муньабы улуус дьа-
лалтатын баһылыга Н. С.
Сивцев салайан ыһыта
уонна тарээһин, эппиэти-
нэс, дьысипиллине бонпу-
руостарыгар тохтоон тыл
эттэ. Чуолаан, салайааччы-
лар, тарийэччилэр бил-
гин да үтэи-аньан биз-
ринини кэтэһэллэрин сэмэ-
лээтэ. Бу муньааха да
холобурдаатааха, Чакыр
дьаалататын баһылыга А.
М. Кириллин сүөһүгэ лей-
ноз ыарыы туран хааа-
ыстыба 99 сүөһүтэ кыр-
гыллар буолбутун көксөөн,
ууга-уонна түһэрэн үп-
харчы, тарээһин өртүнөн
көмө өңөрөгө туруору-
та. Кырдык, иһин эрэ
дьаахханыр суола. Ол эрэ-
ри, мизтэһэ өңүөхэ туох
да дьаһалы ылбакка оло-
роллоро өйдөмөт. Ха-
нааыстыбалар туох хан-
нык сүөһүнү кыстаталла-
рыд быһаарымыт көмгө-
рө. Бу көмгэ бөйөһүн сүү-
рэн, хаааыстыбалары
кытта дуоһабардаһан өлө-
руллэр сүөһү суотугар
ыһыныык итэһини өһөрү-
нарга үлэ эрдэттэн сава-
ламмата. Эмиз кэтэһин,
көмөгө суоттөһөн.
Оттон сибээс, почта но-
чостөһөхтүк, ороскуоттаах-
тык үлэһинилэр. Ону ол
длэбэһкэ, нэһиликанын
күннээһи наадыһытын
толорор эбээһинэстээхтэр.
Онон эрдэттэн эрдэ туох
үлэлэр барыахтаахтара,
сайдым суоллара чуолкай-
данан уонсай былаан, эконо-
мическай аарымылар өңө-
һулуохтаах этилэр. Ол
суох. Бүгүн алдыаммыт
набел хантын булулла
охсор. Ону быһаарарга,
суоһу баар ғынарга анам-
мыт таритталар буолбатах-
тар дүө бу балар. Иһин
энэр эһиэ программаты-
гар кииреси күһүөрү үн-
харчы көрүлүбүтэ эмиз
баара. Ол хайдах туһаны-
лына, туох өңөһүлүннэ?
Биллибэт. Үлэһэ маньык
сыһыан атыттарга эмиз
нөстөр. Оттон ити билги-
ни рынок сыһыаннарыгар
ханан да дьүөрөлөспөт.
С. СМЕРНИКОВА.

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ФЕДЕРАЛЬНАЯ МУНЬАБЫН УОННА САХА РЕСПУБЛИКАТЫН СОКУОНУ ТАҒААРАР МУНЬАБЫН—«ИЛ-ТҮМЭН» ДЕПУТАТТАРЫН БЫЫБАРДАРЫГАР КОМИССИЯ ТЭРИЛИННЭ

Саха Республикатын
Президеһэ М. Николаев
1993 снл алтынны 12
күнүнээһи 440 №-дээх
итнэһи 1993 снл алтын-
ны 14 күнүнээһи 462-РП
№-дээх Дьаһалларынан
Российской Федерации
Федеральной муньабын
уонна Саха Республика-
тын Сокуону таһаарар
муньабын — «Ил-Тү-
мэн» депутаттарын быы-
барын бөлөмнээһингэ
уонна ыһытыга комиссия
маньык састааптаах тари-
линнэ:

Корикин К. К.—Саха
Республикатын Правитель-
ствотын Председатели
солбуйааччы, председа-
тель;

Власов В. М.—Саха
Республикатын Правитель-
ствотын Председатели
солбуйааччы, председа-
ли солбуйааччы.

Горсва Л. Т.—Саха
Республикатын юстицияда
министрэ, председатели
солбуйааччы;

Атласова Е. М.—Саха
Республикатын Правитель-
ствотын Председатели
солбуйааччы, социальнай
политикада эксперт кон-
сультана, эппиэттээх сек-
ретарь.

Комиссия чилиннэри:
Алениева О. И.—Саха
Республикатын Статисти-
када государтственинай ко-
митетин председателэ;

Кириллин В. В.—«Саха
сирэ» хаһыат кылаабынай
редактора;

Кырбасов С. В.—Саха
Республикатын Президе-
һин Дьаһалтатын өлөх-
тоох дьаһалталары кытта
үлэһэ кылаабынай Управ-
лениетин начальнига;

Михальчук Н. Ф.—
«Сахаполиграфиздат» на-
циональной издательской
полиграфической компа-
ния генеральной директо-
ра;

Николаев Н. В.—«Рос-
связьинформ» СИП на-
чальнига;

Птицын В. И.—Саха
Республикатын үбүн ми-
нистра;

Протодьяконов С. А.—
Саха Республикатын го-
сударственинай—нацио-
нальной телерадиокомпа-
ниятын генеральной ди-
ректора;

Тетерин В. В.—«Саха-
аһа» АК генеральной
директора;

Федоров В. С.—Саха
Республикатын ис дьыа-
лаба министрэ;

Федоров М. М.—Саха
Республикатын Президе-
һин Дьаһалтатын госу-
дарственинай-правовой от-
делын начальнига;

Черов Н. Д.—Саха Рес-
публикатын транспор-
уонна сибээһин министрэ.

Улууска П. А. Ойуунускай тэрээһүгэ 100 снл а туолуугун бэлиэтээһин кылаары ПРЭГРАММАТА

Алтынны 25 күнэ.

Оскуолаларга, Культура дьыалэригар
П. А. Ойуунускай күннэрин үөрүүдэх-
тик аһыы (тематическай бичээрдэр, П. А.
Ойуунускайга аналлаах литературнай
адымылар, о.д.а.).

2 чаастан—улуустаагы кырааһы үөрэ-
тэр музейда П. А. Ойуунускайга анал-
лаах быыһтаһа аһылдыта. Көмүс уу-
тарынан, уран тарбахтаахтар үлэлэрин
быыһтаһката.

7 чаастан—улуустаагы «Маарык-
чаан» телепрограмма биэригэ (9-с ха-
наал).

Алтынны 26 күнэ.

10 чаастан—иппин библиотекада П. А.
Ойуунускайга аналлаах аабыллар кыт-
тылаахтарыт кытта көрсүһүү. Чурапчы
остолобуһугар «Саха астарын күнэ», Бэ-
йэ айбыт бүлүүдэлэри конкурс.

2 чаастан—П. А. Ойуунускай төрөө-
бүтэ 100 сылын туолуутун көрсө, айар
конкурс түмүгүн таһаарыы.

Алтынны 27 күнэ.

10 чаастан—П. А. Ойуунускай төрөө-
бүтэ 100 сылын көрсө ытыллар «Тыл
кэрнээһи тыһынаах буолуоһа» дьээн улуус-

таагы научнай, уус-уран түһүгэһэ кыт-
тар ыалдыттар улуус дьаһалтатын ба-
һылыга Н. С. Сивцев кытта көрсүһүү-
лэрэ.

Ыалдыттар нэһиликтэринин снл-
дылылары.

8 чаастан—П. М. Решетников аатынан
народнай театрга П. А. Ойуунускай
«Ыраахтааһы ыһаага» дьээн комедиятын
премьерата.

Алтынны 28 күнэ.

10 чаастан—«Аһыллаан» Культура
дьыалэтигар «Тыл кэрнээһи тыһынаах бу-
луоһа» дьээн улуустаагы научнай, уус-
уран түһүгэ аһылдыта. Саһа кинигэ-
лэри атымлааһын.

5 чаастан—конкурстар түмүктэрэ, на-
бараадалааһынар.

7 чаастан—«Аһыллаан» Культура
дьыалэтигар «Боотуруускай улуус сахала-
рын төрүт уустара» дьээн кинигэ автора
Ф. Ф. Захаров кытта көрсүһүү. Ис-
кусство маастардарын уонна уус-уран
самодельность кытылаахтарыт хол-
боһуутаах концерттара.

Тарийэр комиссия.

ДЭГИТТЭР МАССЫНА

Ярославнайдаагы моторнай заводна элбөх үлэ-
ни толорор ЯСК-200 комбайн снлгэ модела өңөһү-
луһа уонна боруобалааһыны барда.

Саһа массыына холбонор тарийлэрдээх, онон
араас үлэһэ сылы эрлэчи туһаналлар кыахтаах.
Боруобалааһыныга комбайн үчүгэй түмүктэри
биэрдэ.

Бу аһын иһэр сылга заводтан «Ярославец»
ЯСК-200 комбайннар бастагы опытной-промыш-
леннай партияларга өңөһүлэн таһыахтара.

Снлгөһө: элбөх үлэһи толорор «Ярославец»
ЯСК-200 комбайн.

РИТА—ССТА фотота.

ЛАУРЕАТ—ЭМИЭ ЧУРАПЧЫ УЧУУТАЛА

Бүтүн Россиятаабы „Учуутал-93“ конкурстан бэлиэтээһиннэр

Кэниин үс сылга Саха сирингэр үөрэҕирингэ буолуоталаабыт үгүс ситиһилэр билини Чурапчыбыттын кытта ыкса сибээстээхтэр. Ол курдук, республика учууталларын үгэс буолбут конкурстарыгар Е. Д. Макаров, Г. М. Яковлев, С. М. Макарова субуруччу бастаабылар. Д. П. Коркин аатынан республикатын спортивнай орто интернат-оскуола үөрэнээччилэрэ дуобакка аан дойду чемпионнары үрдүн аатын ылбыттарын уруйдаабыһыт-айхаллаабыһыт ий да буола илһинэ, аны учууталлара Гаврил Михайлович Яковлев өркөн ой күрэхтэһинигэр кыттаан, кыайыы-хотуу көтөлөөһүн кэллэ.

Бастаабы күн. Балаҕан ыйын 25 күнэ. Былырын бу маанык конкурса билини оройуонмутуттан бастаабы суолу тэлбит Сылан орто оскуолатын географ-учуутала Е. Д. Макаров ситиһилээхтик кыттаан, чулуу педагогтарга бэриллэр К. Д. Ушинский медалынан наҕараадалаабыта. Кини субэтиһин, Гаврил Михайловичка «ойуур бөлөх» тэриллэн билиһинтэн спортивнай интернат-оскуола учууталлара Д. С. Яковлева, К. Е. Попов, мин, бу сурун автор, уонна Дьоккуускайтан учууталлар идалэрин үрдэтэр институт иһитиннэрэр-методическай кыһын сибээсисэбэ С. В. Яковлева буолан сырыттыбыт.

Барыахпыт иһиннэ Чурапчыттан Москваны кытта сибээстэһэ олобулмут дьырыа эбит да, рейсбит хойутаан сатаан көрөбүтүлэр. Хара «Волгана» иһкитэ көрсө киирбиттэрэ, суох буолан испипит. Иһэ ыһан суолбутун бэйэбит «тобуланы» тийдибит. Сарсыарда 10 чаастан «Икарус» автобуска олордон түһүөхтээх гостиницабытыгар, профсоюз кини комитетын үөрэтэр иһиннэ агропромышленнай комплексыгар, иһилэр. Автобуһунаа баран иһэн Горно-Алтайскыттан сылдьар аан дойду уусуран литературатын үөрэтэр конкурсу кытаабыччын Т. С. Паткованы кытта биллэһибит. Татьяна Семеновна бастаабы кэһэтиһтэн Гаврил Михайлович ситиһилэр бэлэрэ соһутта. Былырын Россия республикаларын уонна атын тутулуга суох госу-дарстволар үөрэххэ минис-трдэрин Саха сирингэр буолбут көрсүһүүлэригэр кинилэр министрлэрэ кы-тыбыт уонна Саха сирингэр үөрэҕирингэ таһыма үр-дүк эбит диин бэлиэтээһиниһит.

А. В. Заруба—былырыннэ конкурсу кыайыылаабы. Москва уобалаһын Волоколамская орто оскуолатын музыйаа учуутала. Бу иһин туһунаа ураты чорботон бэлиэтээн аһар хайаан да наадалаах дии саныыбыт. Артур Витториович чакчы да тогуруччу олус талааннаах, үрдүк культуралаах, айах, аланкай майгытын үтүөк, нэрбэ угуһа сылдьар, үтүөкэниэх

учуутал эбит. Бу иһэ кинилин көрсүһүү буола. А. Заруба иһири предсателя буолан турар: «Россия Федерациятын үөрэххэ» министерствота тэрийбит үрдүк таһымаах анал көрүүтүгэр 84 учуутал дойду араас сирдэригэр кытынылар. Олордон 15 учуутал финалга табыста. Оһон эһи-ти кыайыылаахтар кэлэн турабыт. Бу конкурсу тыһааһынаах ой үлэтэ эрэ буолбана дууһа чабылхай үөрүүлээх бэрээһиниһэ буоларыгар, былырыннэ иһэбастар хатыламматтары туһугар кыһаныым. Бу бэрээһиниһэ үөрүү-нү-көтүүнү, миннигэс ми-чээрн ааалын. Барыгы-тыгар ситиһилэри баҕара-бын»,— диин эттэ. Ол кэ-ниһтэн конкурска бары ба-йытын ырыатынан эһэрдэ-лэтэ. Үтүөкөн кинилин көрсүһүүтөн, үтүгэй ырыаттан санаалык сай-дан, дууһалык сирдээн, үөрөн-көтөн кэлэн, күө-бааччы кэһэтиһ, иһы-лыччы чөйдөһөн, бастаабы күмүтү биллэһинэ ааста.

Бастаабы күнүн кон-курска кытаабыччылар. ылдыттар программала-ра туе-туспа буолла. Кон-курскаанар күнү быһа фи-налистары сыналааһын критерийдэрин оһоруу дикуссиятыгар сырытты-лар. Билини бу күн Мос-ква устун автобуһунаа эк-скурсияга сырыттыбыт. Бу иһингэр Москваа аһан сылдьыбатах буоламмат, билини бары да Москваны сөрө-иакта-ла, аһыма көрдүбүт. Мос-кваны көрдүт эрэ барыта «проходной двор» буолла-ба диин аахайбаттык аат-тылларын иһэрим эрээ-ри, биир бэйэм аһыс да иһыа дин санаабатым, эр-гыйэр иһи аата эргийэр кини эбит.

Үгүс күн, балаҕан ыйын 27 күнэ. Сарсыар-даагы аһылык иһинтэн тутта конкурскаанар Москва куорат 199 №-дээх оскуо-латыгар, уруоктарын ы-тыахтаах сирдэригэр, бил-сигэ бардылар. Билини эһиһиһэ диири Москва уо-балаһын Видное куорат гимназиятыгар сырытты-быт. Бу—авторскай ос-куола. Билини гимназия-быттыттан улахан уратыта суох эрээри, базалара, усулуобуһалара билиһин-тэн быдан ордун. Иһи таһыһыт дарааһа. Ити гимназияда учууталлар хаһыастара сүрдээх үрдүк,

Снимок: Г. М. Яковлев компьютернай кылааска.

Т. Кардашевская фотота.

үөрэнээччилэрэ 3-с кы-лаастан стипендиялаахтар. Оһун тылын бастаабы кы-лаастан үөрэтэллэр. Рито-рика предмета үөрэттиллэ-рин сэгээрдибит.

Эһиһтэн кыһа РФ үө-рэтин министерствотыгар конкурсу үөрүүлээхтик аһыа буолла. Бастаабын РФ үөрэтин министр Е. В. Ткаченко бары конкур-скаанар эһэрдэлээн тыл эттэ уонна наҕараадалары туттартаа. Оһон билини Гаврил Михайловичтыт Россия үөрэҕирингэ туй-гунун аатын ылла. Наҕа-раадалааһын кини телеви-денненэн «Вести» про-граммага кестүбүт эттэ. Ол кэниһтэн тутта Кремльгэ Грановитый палатада эк-скурсияда иһилэр. Бу ба-рыта конкурскаанарга «бо-йобуой сүрэхтэһин» кэ-иһэ эттэ. Гаврил Михай-ловичка ол улаханньык ко-мөлөһүтэ.

Кыһэтигэр Учууталлар кулууптарыгар делегация-лары биллэһиннэрин буол-ла. Эрдэ туох программа-лаахтарын билбэт этибит, иһыа тынан сценага тутта тахсыа буолла. Билини манна иһи тылын са-агарарытын туһунаа быт. Бастаан туох дьон-нор буоларбытын, Саха Республикаһыттан барыта Яковлевтар «алдас» мус-тубуһунутун Светлана Ва-сильевна биллэһиннэригэр кытта, Гаврил Михайло-вич хомуска оһонһоон дьу-руһутта. Оһон «Эһэрдэ ырыатын» иһи тылын аһылаан баран, сахалар таптыыр үгүһүбүтүгэр— оһуокайга ыгырдыбыт, оһуокай туох суолталаа-бын кэһэтиһит. А. Зару-ба көрүлээһиниһэн деле-гациялар үөрэ-көтө, төһө ди саха тылын билбэтэ-лэр, үгүһүлэһитиһэн бар-дылар, өсөө кэнигэр кө-түүлээх буолла. «Этө очен хорон!» диин А. Заруба таһаарбытынан ту-мунтэһиһит. Үөрүү-көтүү

буолла, билини хайданньа-быт. Сорох делегациялар, холобур, Волгоград, Ал-тай 20-дун кинилээх деле-гацияны аһабыттар, ба-йаларын дьоннорун сцена-рийынан биллэһиннэрдилэр. Үгүс делегациялар конкурска кыттар кинилэ-рин рекламалаан табыс-тылар, сорох конкурскаанар бэйэлэрин-бэйэлэрэ хай-данналар. Билини Алтай делегациятын ордук сөбү-лээтибит. Бу кыһа сарсын уруок бээрэр учууталлар сорохторо кэһэтиһтэр эттэ. Кэлбит учууталлар саһаларыттан— иһэлэриг-тэн мэлһиһ, долгуйан сылдьаллар эттэ. Сарсын-ны буолар уруоктарга деле-гациялартан биирдик кини сырытыһынарарга сөбүлэстилэр, видеонаме-раба устар көнүлээһинэ-тэ.

Төрдүс күн, балаҕан ыйын 28 күнэ. Бүтүн рас-писание быһымытынан бас-таабы уруогу Г. Г. Соколов (Бурятия) биһирэхтээх, 34 саастаах история учуута-ла, 11 сыл педагогтаах. Билини иһиһини эрдэ билсэһипит. Кини кэ-ниһтэн 19 сыл педагог-таах, Россия үтүөлээх учуутала, үөрэҕирингэ туй-гуна, методист-учуутал, филармония артиһа, 1990 с. Пастернакка аналлаах конкурс финалиһа, нуучча тылын уонна литерату-ратыт учууталынан Брян-скай куорат гимназиятыгар үлэһип О. Г. Парамонов биһирэхтээх. Быһата, ба-ры финалистар республи-калар, уобаластар, куо-раттар «Учуутал—93» конкурстарын кыайы-лаахтара, бары расписа-ниһан уруок бээрдилэр, аһар лабораторияларын кэһэтиһтэр.

Гаврил Михайлович уруогун саамай кэники, үһүс күн, бээрэ, оһон сүүйтармилээх курдук ба-ры сылайыттарынан, сал-гыттарынан кэһэ буолла, кытта ыкса дьүөрэлээн,

Ол тыһан баран билини учууталыт уруогунан, аһар лабораториятын кэ-һэһиннэһи конкурскаанар тын, кытаабыччылары, ыл-дыттары да улаханньык «сөһүтэн», сэгээрдэн, сэр-гэхсинтэн бу күн дьыһыах героя буолла. Билини «ойуур бөлөх» улахан чыһа-сочуонка сырытты-быт. Нууччалар үөрбүтэ-рин, аһымыттары бил-лэрэ сатыыллар эбит. Кон-курскаанар чыһааһа, Тюменскай уобалас Сургут гимназиятын директора, Россия үтүөлээх учуутала В. М. Салахов сүрдээх иһ-тин, улахан тылларынан «ити үлүгэрдээх хайрам-ыт хайалара буоллаабы?» диин муһаарыахытыгар диири хойуһан баран Га-врил Михайловичка Тюме-нскай уобалас анал биһи-һин—магнитофону үөрүү-көтүү ортоугар туттаран кэһистэ.

Г. М. Яковлев уруогар кини тугу көрүүн сөбү диин санааны үлэһиннэх-хэ, маһык билиһэ кэһи-һин киирэн эрэр саха омук үөрэҕин концепцията уруокка чабылхайды та-быста. Оһу аһан уруок нуучча оһолоругар бэри-лэр буолан, кинилэр омук быһымытынан уратылаа-аахсылыһа. Ол курдук, Гаврил Михайлович тема-тыгар сүрүн салаанан «Слово о полку Игореве» буолан, оһолор, иһири чи-лиһиннэри иһэрнэһэрин тарта. Уруок чыһыһар, научнай хаһаана күүстээх. Туруоруллубут биллээ-һиннар физика оһыттары-нан сөһөһүтүк диһастан-нылар. Кини көрөр-иһэр кыаһын арыһарга учуутал бэлэһинээбит тирэх схема-лара иһири биһирэбили иһиллэр. Физика курдук тоһнай предмети муһаа-ны, литератураны, исто-риһи, астрономияны, фольклору, биологияны, ку-т-сүр философияны, кытта ыкса дьүөрэлээн,

педагогика билиһини иһдэ-билини интеграцияны, гума-низацияны уруогар киллэ-рон көрдөрдө.

Уруоктары көрүү кэ-ниһтэн кини ханык са-һаага кэһиһи сөбү?

1. Хас биирдик учуутал уруогун өрө көтөбүлүү-лээхтин, биир тыһыһан бээрэ.

2. Учууталлар педагоги-ка бииргэ үлэһэһиниһи идеяларын күүсэ туһа-налар.

3. Тыл күүһүн туһанан вербальнай формалары тутталлар. Ол курдук О. Г. Парамонов (кэники конкурс кыайылааһа буолбута) Малковский оһуутун, оһоһун туһунаа бэйэтин санаатын публи-цистика, аһымыттар, хо-һон көмөлөрүнэн иһа-тиһилээхтик оһолорго ти-ар-та.

4. Оһо ис кыаһын туһа-нарга араас оруттээх ны-малары туттан, уруоктары ыһыттылар. О. Е. Соболева кыра кылаастарга оһуо-руһа ис хоһоһун арыһар-га муһына, живопись, ли-тература күүстэрин туһа-нан борт иһэрнэһиһи уруогу ыһыта. Г. Г. Со-колов история уруогун стандартыаа суохтук иһ-сценировкалаан, араас а-рибууттар, сизволика көмө-түнэн бээрэ.

5. Классическай ныма да ресурсатын сүтэрэ иһи-гэ көһүнө. Ол курдук Н. В. Бедарев VII кылааска физикада «Движение твердых тел» диин тема-ны биһирэтигэр оһо бэ-зэвай билиһинтэн саһалаан, ол аата, оһо күннээһи оһо-буттан, билэр чакчылары-гар тиронэ, тема өһдө-булларын оһонон бэйэти-һи таһаартаран уруогун сыалын ситтэ.

6. «Билиһи — маһыт» диин систематтан таһы, учууталлар оһо диһи-һик билиһингэр үлэһиһи-лэрэ көһүнэ.

Алтынньы 1 күнүгэр үөрэх департаментыгар учуутал күнүн үөрүүлээх-тик бэлиэтээһин буолла. Бу бэрээһиниһын Москва театрыгар, кини, астри-да «сулустара» кытаа-лаах сүрдээх үрдүн та-һыма ааста. Учууталла-ры, финалистары саалаа-толору муһтубут дьон сү-һүөххэ туран чыһэһиһи, дойдуга бээрэр үтүөлэрин сыналааһына, «Виват, учитель!» диин баран са-лот иһыттарыгар саала иһа бүтүнүү сөһөн, үө-рэн, маһтанан иһириһэ түспүтэ араас санааларга киллэрдэ. Билиһэ—са-лаарга бэйэ оһотун, бэйэ дойдутун кыһыһи наһаа саһыгар үгэс баар. Бу Га-врил Михайлович курдук таһааннаах учууталлары-тын бүтүн нуруот, наһаа кэһи туттуутун курдук сыналааһырыт, оһуу са-һыһы, усулуобуһаны та-риһарбит наада буолуох (Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

